

УДК 630.051 (092)

Л.С. ОСАДЧУК, В.Я. ЗАЯЧУК

МИКОЛА МЕЛЬНИК – ТВОРЕЦЬ УКРАЇНСЬКОЇ БОТАНІЧНОЇ НОМЕНКЛАТУРИ (ДО 140-РІЧЧЯ ВІД ДНЯ НАРОДЖЕННЯ)

Народився Микола Ількович Мельник 20 листопада 1875 року в с. Довжанці (за іншими даними – у с. Драганівці) поблизу м. Тернополя, у селянській родині. Навчався спочатку в сільській школі, потім – в українській гімназії у Тернополі. Після її закінчення один рік служив в австрійській армії. У 1899 р. вступив до Віденського університету на природничий відділ філософського факультету, який закінчив на «відмінно». Найбільше його цікавили такі дисципліни, як мінералогія, геологія, зоологія та ботаніка. Останню студіював у відомого австрійського ботаніка, члена-кореспондента Російської Академії наук, а згодом – почесного члена Академії наук СРСР Ріхарда фон Веттштайна.

Микола Ількович Мельник
(1875-1959)¹

Під час навчання став активним членом Віденського культурологічного товариства українських студентів “Січ”. Товариство відіграло важливу роль в історії українського національного відродження на територіях, які перебували на той час під владою Австро-Угорської імперії. Упродовж багатьох років активно працював у товаристві “Просвіта”, за що в 1903 р. його нагороджено грамотою. Після університету Микола Мельник працював спершу в Перемишлянській польській гімназії, водночас викладав природознавство в Українському інституті для шляхетних дівчат, а з 1906 р. – у філії Української Академічної гімназії у Львові. Під час літніх канікул брав участь в етнографічних експедиціях під керівництвом Ф. Вовка. Результатом цього періоду наукової діяльності стало написання праці з мінералогії «Методи визначення породотворчих мінералів», яку він подав до Львівського університету на здобуття наукового ступеня доктора наук, але у зв'язку з Першою світовою війною розгляд і захист роботи не відбувся.

Натомість Миколу Мельника мобілізували до австрійської армії. Невдовзі він потрапив у полон і

працював як полонений у Симбірську, Уфі, Челябінську. Після війни повернувся до Львова й вчителював у філії Академічної гімназії аж до 1935 року. Водночас брав активну участь у навчальному процесі Українського таємного університету, де викладав мінералогію, геологію та ботаніку на природничо-математичному відділі філософського факультету. З 1939 р. працював у старших класах середньої школи, а під час німецької окупації – фітопатологом на станції захисту рослин.

А ще Микола Мельник є автором перших у Галичині природознавчих шкільних підручників українською мовою. На початку наукової діяльності М. Мельник багато уваги приділяв написанню підручників для середніх шкіл. У 1911 р. видав книгу “Мінералогія і геологія”, переробив підручник із зоології, у 1938 р. вийшла з друку його “Ботаніка”.

Ще була подвижницька праця у Науковому товаристві ім. Т.Г. Шевченка, членом якого він був з 1909 р., а дійсним членом – з 1920 року. У 1927 р. у Львові було створено окремий Природничий музей при НТШ. Його експозиція вміщувала зоологічну, палеонтологічну, антропологічну, геологічну, палеолітичну й технологічні збірки. Там учений керував діяльністю лабораторії з мінералогії та геології, а згодом – і ботаніки. З 1925 р. брав безпосередню участь у виданні «Збірника фізіографічної комісії» – першого західноукраїнського спеціалізованого часопису з природознавства, був його незмінним редактором, а з 1933 р. М.І. Мельника обрано головою Фізіографічної комісії НТШ, яка в 30-х роках розгорнула велику працю з охорони природи. Найважливішим заходом її стало утворення в 1934 р. на землях Греко-католицької митрополії в Горганах у Карпатах кедрового заказника, який передбачалося перетворити в Український національний парк.

¹ https://uk.wikipedia.org/wiki/Мельник_Микола_Ілліч

Учений писав ґрунтовні наукові статті з історії науки, про діяльність галицьких ботаніків, одночасно був співредактором «Збірника Математично-природописно-лікарської секції НТШ». Активно працював над укладанням таких фундаментальних видань НТШ, як «Атлас України й суміжних земель» (1937) та «Географія українських та суміжних земель» за редакцією В. Кубійовича. У них Миколі Ільковичу належать розділи про рослинність України. Написав також брошуру «Фізіографічна робота на теренах Західної України (Східної Галичини)».

Микола Мельник постійно вдосконалював ботанічну номенклатуру. Він мав у своєму науковому доробку унікальне монографічне дослідження «Словник української номенклатури вищих рослин», видане у 1922 р. у «Записках НТШ». Ця фундаментальна праця була результатом багаторічної діяльності вченого, що містила всі відомі народні назви рослин. У ній автор підсумував доробок І. Верхратського, В. Шухевича, Н. Анненкова, А. Роговича та свій власний, адже автору належить багато наукових назв, отриманих на основі проведених етноботанічних досліджень. У цьому словнику, який є першим повним зведенням української ботанічної номенклатури, Микола Мельник розробив повну систему бінарних (двослівних) наукових назв понад двох тисяч видів. Микола Мельник розвинув вивчення природничих наук до рівня вищої школи, а своєю науковою та організаційною роботою спричинився до того, що Наукове товариство ім. Т.Г. Шевченка стало відігравати роль першої української Академії наук і за своєю структурою та обсягом роботи відповідало тогочасним європейським академіям.

Його наукова, педагогічна, просвітницька діяльність знайшла високу оцінку як в освітніх, так і наукових колах. У 1948 р., зважаючи на вагомі здобутки, М. Мельнику присвоєно вчене звання доцента без захисту кандидатської дисертації. У 1949 р. його обрано завідувачем кафедри ботаніки й дендрології Львівського лісотехнічного інституту, де він працював доки дозволяло здоров'я. Помер Микола Ількович Мельник 6 серпня 1954 р. на 79-му році життя. Похований на Личаківському цвинтарі у Львові.

Вибрані праці Миколи Мельника

Мельник М. Мінеральогія і геольогія для середніх шкіл. – Львів, 1911. – 160 с.

Мельник М. Українська номенклатура висших рослин //Зб. матем.-природо-лік. секції НТШ, т. XXII, Львів, 1922. – 356 с.

Мельник М. Др. Франц Гербіх як дослідник флори Східної Галичини і Буковини // Зб. фізіографічної комісії НТШ, в. 1. – Львів, 1925. – С. 27-41.

Мельник М. Рістня (Рослинність). Карта масштабу 1:5000000 в «Атласі України і сумежних країв». – Львів, 1937.

Мельник М. Ботаніка. – Львів, 1938.

Мельник М. Рослинність // Географія українських й сумежних земель / За ред. В. Кубійовича. – Краків-Львів, 1943. – С. 218-242.

https://uk.wikipedia.org/wiki/Мельник_Микола_Ілліч

L. Osadchuk, V. Zayachuk

**MYKOŁA MELNYK – THE FOUNDER OF THE
UKRAINIAN BOTANICAL NOMENCLATURE
(ON THE 140TH ANNIVERSARY OF HIS
BIRTH)**